

ЦІНОВА ПОЛІТИКА В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

***АМАНОВ Б., АСПРАНТ*,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наразі українці на продукти харчування витрачають понад 60 % своїх доходів, при цьому безпосередні виробники сільськогосподарської продукції змушені систематично використовувати банківські позики (за браком власних обігових коштів) для навіть простого відтворення виробництва.

Отже, споживач змушений сплачувати значну (завищену) ціну, встановлену торгівельною мережею на підставі відпускних цін переробних підприємств харчової промисловості, оскільки останні мають домінуюче положення порівняно з безпосередніми виробниками продукції сільського господарства як базової сировини ринку продуктів харчування. Тому кошти, сплачені кінцевим споживачем в належному обсязі для розширеного відтворення не доходять до виробників сільськогосподарської продукції. Вищезазначена ситуація стосується тих виробників, які функціонують на сільських територіях, на яких працює та проживає понад 14 млн. українців.

Так, обсяг витрат домогосподарств на продукти харчування в Україні у 2014 році становив понад 1,1 трлн.грн, тоді як доля, що припадає на відшкодування витрат, сільськогосподарських виробників становить 370,8 млрд.грн, що складає 34% від сплачених коштів населенням.

Така структура витрат на продукти харчування не дозволяє виробнику відшкодувати свої витрати, не говорячи про розширене відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ціноутворення та державного регулювання в аграрному секторі досліджено у працях багатьох вчених, зокрема, О. Бакумова,

* Науковий керівник – Кравченко О.М., к.е.н., доцент

Ю. Білика, Я. Ларіної, Ю. Мельника, В. Онегіної, П. Саблука, О. Шпичака та інших. Законодавство про ціни і ціноутворення ґрунтується на Конституції України та складається з Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Податкового кодексу України, законів України «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції», «Про ціни і ціноутворення» та інших нормативно-правових актів.

На жаль, в Україні поки-що на ринку продуктів харчування, де сконцентровано більше половини доходів громадян, відсутня дієва, прозора, адекватна системи ціноутворення, від якої залежить соціально-економічний розвиток країни вцілому.

Мета дослідження – розкрити сутність та значення цінової політики в агропромисловому виробництві як основи соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Згідно Конституції України Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки [1].

Згідно повідомлення Державної служби статистики України соціально-економічне становище України за 2014 рік суттєво погіршується [2].

Індекс виробництва продукції майже по всіх галузях народного господарства зменшується: індекс промислової продукції становить 89,3%, в тому числі, машинобудування – 78,7%, постачання електроенергії, газу – 93,4%; індекс будівельної продукції – 78,3%; фізичний обсяг оптового товарообороту порівняно з 2013 роком склав 85%; обсяг перевезень транспортними підприємствами 89,9% рівня попереднього року; послуги пасажирського транспорту скоротились на 5,3%; виключенням є сільське господарство, в якому індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становить 102,8%.

Доходи населення зростають, але темпи їх росту в 2014 р. були найнижчими за останні 5 років, так середньомісячна номінальна заробітна плата порівняно з 2013 роком зросла на 6,0% і становила 3480 грн, (мінімальна заробітна плата 1218 грн); загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилась більше ніж у 3 рази і на 1 січня 2015 року становила 2,4 млрд.грн; навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць у цілому по країні тільки за три останні місяці 2014 року збільшується з 99 осіб до

145 осіб.

Одночасно індекс споживчих цін (індекс інфляції) за зазначений рік становить 124,9% (у 2013 році – 100,5%), тому індекс реальної заробітної плати не перевищує 94%.

Враховуючи той факт, що у структурі витрат українців значну частину складають витрати на продукти харчування, це змушує економити майже на всьому (на дозвіллі, медичному забезпеченні, освіті, культурі, техніці, одязі тощо). Тому необхідним є усвідомлення важливості поступового державного регулювання цін на ринку продуктів харчування в межах агропромислового виробництва.

У табл. 1 наведено дані про ціни на продукти харчування виробників сільськогосподарської продукції (як сировинної бази), переробних підприємств харчової промисловості (які мають домінуюче положення) та мінімальні ціни у роздрібній торгівлі, які сплачує кінцевий споживач.

В класичному розумінні під ціновою політикою розуміють діяльність суб'єкта господарювання, яка спрямовано на досягнення його головної мети за допомогою цін. Основним завданням цінової політики підприємства як комерційної структури в умовах ринку є збільшення обсягу продажів, отримання максимального прибутку та підтримка існуючого фінансово-економічного стану підприємства.

Монополіст, що призначає єдину ціну на свій продукт, з одного боку, не може мати для себе повної вигоди від обміну, з іншої сторони, збільшує витрати суспільства, позбавляючи його споживчого виграшу. Іншими словами, в першому випадку вся вигода від обміну трансформується у «виграш виробника», в другому – у «виграш споживача» [6, С. 320].

Від ефективності та обґрунтованості ціноутворення залежить рентабельність, конкурентоспроможність, обсяг продажів, прибуток. Цінова політика включає принципи і порядок установлення цін на продукцію підприємства та містить у собі рішення з таких питань: цілей ціноутворення, цінових стратегій, методів визначення цін [4].

Сучасна система ринкового господарювання може бути охарактеризована як змішана, яка поєднує елементи економічної конкуренції з державним регулюванням. Так, виваženим прорахованим плануванням, пов'язаним з реалізацією соціальної спрямованості економіки, суб'єкти господарювання, в тому числі держава, повинні створювати умови для забезпечення розвитку національної економіки шляхом протидії зловживань монопольних (домінуючих) суб'єктів господарювання у сфері ціноутворення.

Таблиця 1

**Рівень цін на основні продукти харчування агропромислового
ринку України за результатами 2014 року, грн/кг**

Виробники с.-г. продукції, у 2014 році		Переробні підприємства (оптова торгівля), у грудні 2014 року		Мінімальна ціна у роздрібній торгівлі, у грудні 2014 року	
1	2	3	4	5	6
Худоба та птиця у живій вазі	15,74	М'ясо великої рогатої худоби свіже чи охолоджене	34,22	М'ясо великої рогатої худоби свіже чи охолоджене	61,00
		М'ясо свиней свіже чи охолоджене	38,08	М'ясо свиней свіже чи охолоджене	59,30
		М'ясо свійської птиці свіже чи охолоджене	23,80	М'ясо свійської птиці свіже чи охолоджене	28,30
		Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	40,80	Вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки	50,00
		Ковбаси напівкопчені	55,97	Ковбаси напівкопчені	70,00
Плоди та ягоди	2,4	Сік яблучний	9,30	Сік яблучний	12,00
Олійні культури (вихід олії 18-20%)	4,06	Олія соняшникова нерафінована та її фракції	10,47	Олія соняшникова нерафінована та її фракції	16,60
		Олія соняшникова та її фракції, рафіновані	14,68	Олія соняшникова та її фракції, рафіновані	16,61
Молоко та молочні продукти	3,58	Молоко рідке оброблене	7,21	Молоко рідке оброблене	8,33
		Масло вершкове жирністю ≤ 85%	50,96	Масло вершкове жирністю ≤ 85%	71,30
		Сири тверді	53,59	Сири тверді	75,00
		Кефір неароматизований, без додавань	8,28	Кефір неароматизований, без додавань	9,50
		Сметана неароматизована, без додавань	21,09	Сметана неароматизована, без додавань	38,07

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6
Зернові та зернобобові	1,80	Борошно пшеничне чи пшенично-житнє	3,14	Борошно пшеничне чи пшенично-житнє	4,75
		Борошно житнє	1,96	Борошно житнє	
		Крупи пшонані	5,88	Крупи пшонані	7,30
		Крупи гречані	10,36	Крупи гречані	13,50
		Хліб житній	6,23	Хліб житній	7,00
		Хліб пшеничний	5,36	Хліб пшеничний	6,10
		Хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	5,05	Хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній	6,00
		Пряники та вироби подібні; печиво солодке; вафлі та вафельні пластини	15,98	Пряники та вироби подібні; печиво солодке; вафлі та вафельні пластини	23,00
		Вироби макаронні, локшина та вироби борошняні подібні	6,1	Вироби макаронні, локшина та вироби борошняні подібні	10,50
Цукровий буряк (вихід цукру 15-16%)	0,49	Цукор білий кристалічний	6,25	Цукор білий кристалічний	8,00
Картопля	2,17	...		Картопля	3,99
Овочі, всього	2,51	...		Овочі борщового набору	5,00
в т.ч. овочі закритого ґрунту	11,31	...		Гепличні овочі: огірки свіжі; помідори свіжі	32,75 25,45
Яйця, грн/10 шт	7,82	...		Яйця	15,81
Мед	23,04	...		Мед	51,47

Джерело: складено автором за даними Державного комітету статистики України

Реалії ж сьогодення показують, що більшість економічних суб'єктів відносяться до розряду «ціношукачів» і мають владу формувати ціну в межах від прямого призначення та планування до впливу на її динаміку [5]. Іншими словами, якщо, наприклад, продукти харчування є товарами першої життєвої необхідності, то споживач вимушений сплачуватиме і завищену ціну. Одночасно, маючи монополістичні тенденції, переробні підприємства харчової промисловості, як проміжні між виробниками сільгосппродукції та її кінцевими споживачами, мають можливість отримати максимальну ціну за свій продукт при встановленні мінімальної ціни на закупівлю сільськогосподарської сировини.

Тому більшість науковців та спеціалістів аграрного ринку стверджують, що, не дивлячись на важливість прорахунків цінової політики, наразі більшість підприємств здійснюють ринкові операції безсистемно. Тоді як в умовах, коли реальні доходи населення значно зменшуються, суттєво збільшується витрати на продукти харчування, тільки обережне прораховане прозоре державне регулювання має стати поштовхом до соціально-економічного розвитку країни.

В усіх країнах державне регулювання цін не є разового дією, а відбувається постійно з чергуванням періодів його посилення та послаблення. Під час кризових ситуацій, руйнування грошово-фінансових систем, значного дефіциту товарів і великого надлишку грошей в обігу, державне втручання в цінові процеси є більш жорстким та об'ємним. Так, у перші повосенні роки у Великобританії державне регулювання цін охоплювало до 60 %, а в Австрії - практично 100 % товарів та послуг [5].

За умов стабілізації економічної ситуації, державне втручання в ціни поступово зменшується і, в основному, обмежується відповідним впливом на передумови та побічні наслідки вільного ціноутворення. Але і після лібералізації, уряди розвинутих країн продовжують здійснювати регулювання цін на товари та послуги, що мають особливе значення для підтримки життєвого рівня населення (продукти харчування, електроенергія, газо- та водопостачання, телекомунікаційні та транспортні послуги, окремі ключові споживчі товари).

Особливо в період відтворення ринкових відносин, зруйнованих війною, соціально-економічними заворушеннями, коли в економіці порушено господарські зв'язки, бракує необхідної інфраструктури ринку, наявні гострий дефіцит споживчих товарів,

високий рівень інфляції, безробіття тощо, держава повинна вдаватись до політики прямого регулювання цін, шляхом установлення фіксованих цін на основні види товарів та послуг з одночасним датуванням їхніх виробників з метою запобігання руйнівного впливу цін на економіку та стримати інфляцію.

Нажаль, розпорядженням Кабінету Міністрів України (від 24 жовтня 2014 р. № 1063-р) було ліквідовано Державну інспекцію України з контролю за цінами [7].

Крім Державної інспекції, право контролю за дотриманням порядку застосування цін мають також інші установи (податкові, фінансові, антимонопольна служба), але наразі в Україні немає установи, яка б мала право самостійно приймати рішення щодо обґрунтованості, цілеспрямованості та соціально-економічної відповідальності ціноутворення на споживчому ринку, особливо ринку продуктів харчування, також рішення щодо застосування фінансових санкцій.

Висновки. В умовах сьогодення, при відсутності дієвої стратегії національного розвитку та значному зменшенні купівельної спроможності населення, збільшенні долі витрат на продукти харчування (у 2014 р. 55,5%, проти середньо європейського рівня у 22,6%, починаючи з січня 2015 року зазначений показник перевищуватиме 80%), коли одночасно відсутня можливість безпосереднім сільськогосподарським виробникам мати доступ до організованого ринку продуктів харчування, на якому кінцевий споживач продукції сплачує максимальну ціну, - головною метою є вирішення питань соціально-економічного розвитку шляхом зміни структури ціни на продукти харчування, в результаті чого повинен відбутись перерозподіл доходів від переробних та торгівельних підприємств до виробників сільськогосподарської продукції.

В умовах падіння виробництва, зростання безробіття, високого рівня інфляції, зниження платоспроможного попиту, збільшення бюджетних витрат на пенсійне забезпечення громадян, утримання непрацездатних, витрати на екологію, оборону країни тощо, тільки прорахована, виважена, прозора та адекватна державна цінова політика в агропромисловому виробництві, особливо на ринку продуктів харчування, є невід'ємною частиною загальної економічної та соціальної політики країни оскільки є однією з найважливіших складових реформування економіки.

Література.

1. Конституція України / Законодавство України [Електронний ресурс] : офіційний ВЕБ-САЙТ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Соціально-економічне становище України за 2014 рік. Повідомлення Державної служби статистики України / Державна служба статистики України : [Електронний ресурс] : офіційний ВЕБ-САЙТ. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Закон України «Про ціни і ціноутворення» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 19-20, ст.190) / Законодавство України [Електронний ресурс] : офіційний ВЕБ-САЙТ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Ларіна Я.С. Цінові стратегії підприємств аграрного сектору: сутність, значення та чинники вибору в сучасних умовах / Я.С. Ларіна, 2010 [Електронний ресурс] : Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/7856/1/10lys.pdf>
5. Тормоса Ю.Г. Ціни та цінова політика. Навч.посібник / Ю.Г. Тормоса – К.: КНЕУ, 2001. – 122 с.
6. Артемова Т.И. Стоимость и цена: логико-исторический процесс формирования / Т.И. Артемова. – К.: Основа, 2006. – 448 с.
7. Державна регуляторна служба України. Про діяльність Державна інспекція України з контролю за цінами : [Електронний ресурс] : офіційний ВЕБ-САЙТ. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/1882>
8. Корінсв В.А. Маркетингова цінова політика / В.А. Корінсв. – К.: ЦУА, 2007. – 200 с.

Аманов Б. Цінова політика в агропромисловому виробництві як основа соціально-економічного розвитку країни

В статті аналізується сучасне соціально-економічне становище України. Розкриваються особливості ціноутворення на ринку продуктів харчування. Зазначається, що більше половини своїх доходів українці витрачають на продукти харчування, при цьому безпосередні виробники продукції сільського господарства не мають можливості здійснювати розширене відтворення, оскільки сучасна структура ціни продуктів харчування, в якій доля сільгоспвиробників становить 34%, не дозволяє відшкодовувати витрати виробництва. Автор доводить, що адекватна, прорахована, виважена та прозора цінова політика господарюючих суб'єктів, в тому числі держави, в агропромисловому виробництві є передумовою ефективного соціального та економічного розвитку країни.

Ключові слова: *цінова політика, продукти харчування, структура ціни, виробники продукції сільського господарства, соціально-економічний розвиток.*

Аманов Б. Ценовая политика в агропромышленном производстве как основа социально-экономического развития страны

В статье анализируется современное социально-экономическое положение Украины. Раскрываются особенности ценообразования на рынке продуктов питания.

Отмечается, что более половины своих доходов украинцы тратят на продукты питания, при этом непосредственные производители продукции сельского хозяйства не имеют возможности осуществлять расширенное воспроизводство, поскольку современная структура цены продуктов питания, в которой доля сельхозпроизводителей составляет 34%, не позволяет возмещать издержки производства. Автор доказывает, что адекватная, просчитанная, взвешенная и прозрачная ценовая политика хозяйствующих субъектов, в том числе государства, в агропромышленном производстве является предпосылкой эффективного социального и экономического развития страны.

Ключевые слова: ценовая политика, продукты питания, структура цены, производители продукции сельского хозяйства, социально-экономическое развитие.

Amanov B. Pricing policy in agricultural production as the basis of socio-economic development of the country

The article analyzes the current socio-economic situation in Ukraine. Peculiarities of pricing in the food market. It is noted that more than half of their income Ukrainians spend on food, with the direct producers of agricultural products have been unable to expanded reproduction, as a modern structure food prices, in which the proportion of farmers is 34%, can not compensate for the cost of production. The author argues that an adequate, calculated, balanced and transparent pricing policy of economic entities, including the State in agricultural production is a prerequisite for effective social and economic development of the country.

Keywords: pricing, food, price structure, the producers of agricultural products, the socio-economic development.

Рецензент – Онегіна В.М., д.е.н., професор

УДК 338.439.52:339.9

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МОЛОКОПРОДУКТОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

**АНТОЩЕНКОВА В.В., К.Е.Н.,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Молокопродуктовий сектор для України є стратегічно важливим, перш за все для забезпечення повноцінного розвитку нації, адже для здорового харчування людини – молочні продукти є незамінними. А враховуючи, що попит на молоко та молочні продукти в світі буде тільки зростати, український молокопродуктовий сектор має дієвий стимул для ефективного розвитку, враховуючи власний потужний експортний потенціал.